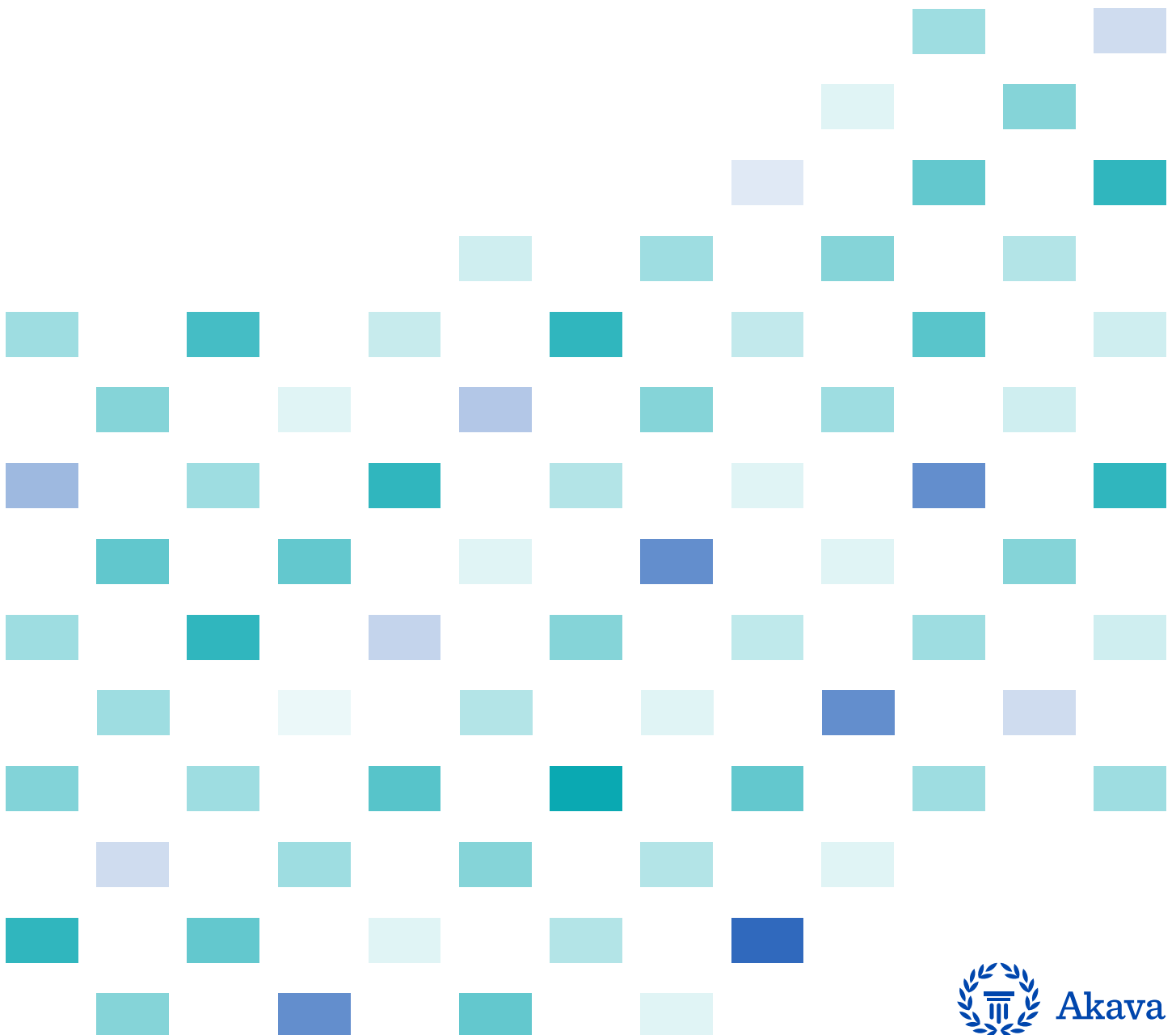

Keitä ovat perusasteen koulutuksen varassa olevat?

Artikkeli 3/2020

Artikkeli 3/2020

Kirjoittaja: Tomi Husa, asiantuntija, Akava

Avainsanat: koulutus, perusaste, työllisyys

Päivämäärä: 13.3.2020

Yhteenveto

Tässä selvityksessä pyritään kuvaamaan, keitä perusasteen varaan jääneet henkilöt ovat. Tätä tarkastellaan muun muassa perinteisten demografisten mittarien avulla, kuten ikä- ja sukupuolijakauma ja asuinpaikka. Lisäksi tarkastellaan heidän pääasiallista toimintaansa työmarkkina-aseman kautta.

Tässä yhteydessä haetaan lukumäärätietoja, kuinka moni henkilö on töissä, työtön tai työvoiman ulkopuolella. Henkilön pääasiallisen toiminnan tarkastelussa kiinnitetään erityisesti huomiota ikäryhmiin ja mahdollisiin eroihin niiden välillä. Iän huomioiminen voi olla myös jatkossa tarpeen, kun haetaan ratkaisuja perusasteen varaan jääneiden työllistymisen edistämiseksi.

Enintään perusasteen suorittaneita 18–64-vuotiaita henkilöitä oli vuoden 2017 lopulla 577 000. Suurin osa heistä on miehiä. Suhteellisesti eniten perusasteen varassa olevia on yli 59-vuotiaiden ja alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Pääasialliselta toiminnaltaan perusasteen varassa olevat ovat varsin heterogeeninen ryhmä.

Perusasteen varassa olevien työllisyysaste on heikompi kuin muilla koulutusasteilla. Tästä huolimatta selvästi suurin yksittäinen ryhmä työikäisissä enintään perusasteen suorittaneissa on työlliset, joita oli vuoden 2017 lopulla 256 000.

Akava Works

Akavan tiedontuotanto toimii nimellä Akava Works.

Akava Works tarjoaa monipuolisesti tietosisältöjä raporteina, selvityksinä ja tutkimuksina. Tavoitteenamme on lisäksi herättää yhteiskunnallista keskustelua erityisesti akavalaisille tärkeistä ja ajankohtaisista aiheista. Akava Works -sisällöt eivät ole Akavan virallisia kannanottoja.

Keitä ovat perusasteen koulutuksen varassa olevat?

Artikkeli 3/2020

Johdanto

Pelkän perusasteen koulutuksen varaan jääminen luo haasteita työelämään pääsemisessä ja siellä suoriutumiseen. Suomessa koulutustasovaatimukset työmarkkinoilla ovat tiukentuneet, mikä näkyy enintään perusasteen suorittaneilla selvästi heikompana työllisyysasteena kuin muilla koulutustasoilla. Tästä huolimatta suuri joukko nuoria aikuisia jää edelleen pelkän perusasteen varaan.

Tässä selvityksessä pyritään kuvaamaan, keitä perusasteen varaan jääneet henkilöt ovat. Ensimmäiseksi vastausta kysymykseen haetaan perinteisistä demografisista mittareista. Millainen on heidän ikä- ja sukupuolijakaumansa? Entä missä he asuvat? Ulkoisten demografisten tekijöiden lisäksi kenties oleellisempi tieto on, mitä he tekevät. Suurin osa tästä selvityksestä paneutuu perusasteen varaan jääneiden pääasialliseen toimintaan.

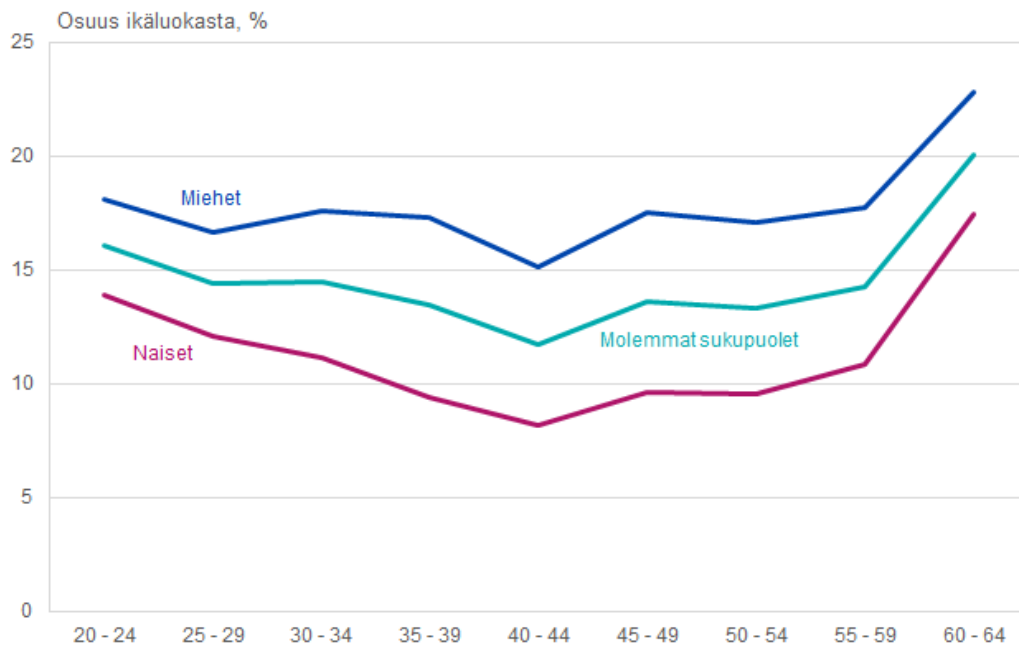
Perusasteen koulutuksen varaan jääneiden pääasiallista toimintaa tarkastellaan tässä selvityksessä heidän työmarkkina-asemansa kautta. Tässä yhteydessä haetaan lukumäärätietoja, kuinka moni henkilö on töissä, työtön tai työvoiman ulkopuolella. Henkilön pääasiallisen toiminnan tarkastelussa kiinnitetään erityisesti huomiota ikäryhmiin ja mahdollisiin eroihin niiden välillä. Iän huomioiminen voi olla myös jatkossa tarpeen, kun haetaan ratkaisuja perusasteen varaan jääneiden työllistymisen edistämiseksi. Eri keinot voivat olla tarpeen esimerkiksi työvoiman ulkopuolelle jääneiden alle 30-vuotiaiden tapauksessa kuin yli 50-vuotiaiden kohdalla.

Perusasteen varassa olevat ja demografia

Työikäisistä 20–64-vuotiaista naisista vuonna 2018 perusasteen varassa oli 11 prosenttia ja miehistä 18 prosenttia. Perusasteen varassa olevia naisia on kaikissa ikäluokissa vähemmän kuin perusasteen varassa olevia miehiä. Ikäluokassa 40–44-vuotiaat on vähiten opintonsa perusasteen suorittamiseen lopettaneita: 8 prosenttia naisista ja 15 prosenttia miehistä. Eniten perusasteen varassa olevia on 60–64-vuotiaiden sekä 20–24-vuotiaiden keskuudessa. Vastaavasti 25–59-vuotiaissa perusasteen varassa olevien osuus on melko tasainen, 12–14 prosenttia, kun tarkastellaan molempia sukupuolia.

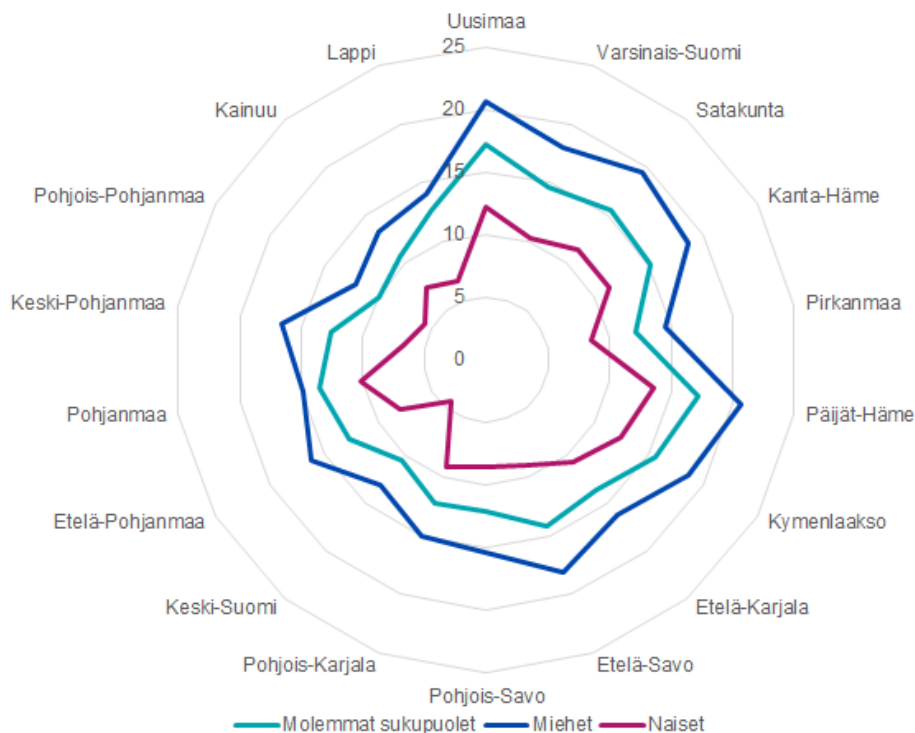
Melko läheisessä tulevaisuudessa suuri joukko perusasteen varassa olevia tulee eläkeikään. Vuonna 2023 enintään perusasteen suorittaneita 20–64-vuotiaita on arviolta 26 500 vähemmän kuin vuonna 2018 (lähde: Tilastokeskuksen väestöennuste 2019 ja omat laskelmat). Tosin myös työikäisen väestön kokonaismäärä laskee. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuonna 2023 työikäisiä 20–64-vuotiaita on 41 300 vähemmän kuin vuonna 2018.

Kuvio 1: Perusasteen varassa olevat iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2018.
Lähde: Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne.

Enintään perusasteen suorittanut 20–64-vuotias väestö on jakautunut maantieteellisesti epätasaisesti. Eniten heitä on Uudellamaalla ja Päijät-Hämeessä (17 prosenttia ikäluokasta), vähiten Pohjois-Pohjanmaalla (10 prosenttia ikäluokasta) ja Keski-Suomessa (11 prosenttia ikäluokasta). Perusasteen varassa olevia miehiä on kaikissa maakunnissa enemmän kuin perusasteen varassa olevia naisia. Perusasteen varassa olevien miesten osuus ikäluokasta on suurin Uudellamaalla ja Päijät-Hämeessä (21 prosenttia ikäluokasta). Vähiten perusasteen varassa olevia miehiä on Pohjois-Pohjanmaalla (12 prosenttia ikäluokasta) ja Keski-Suomessa (13 prosenttia ikäluokasta). Miesten tavoin suhteellisesti eniten perusasteen varassa olevia 20–64-vuotiaita naisia on Uudellamaalla (12 prosenttia) ja Päijät-Hämeessä (14 prosenttia). Vähiten perusasteen varassa olevia työkäisiä eli 20–64-vuotiaita naisia on Keski-Suomessa (4 prosenttia ikäluokasta) ja Pohjois-Pohjanmaalla (6 prosenttia ikäluokasta).

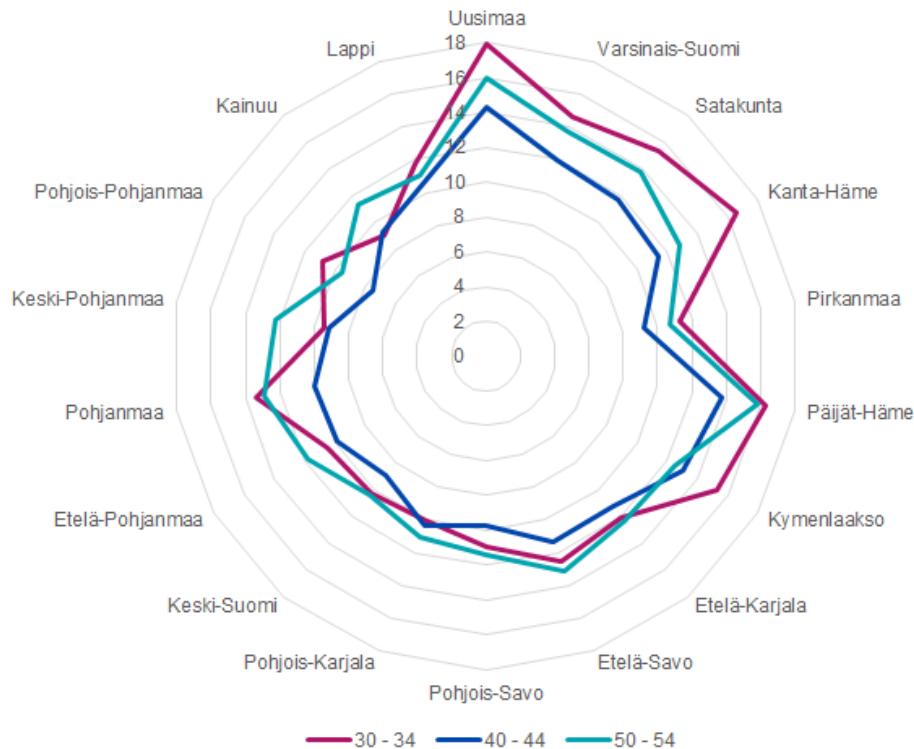
Kuvio 2: Perusasteen varassa olevien 20–64-vuotiaiden osuus (%) maakunnittain ja sukupuolittain vuonna 2018. Lähde: Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne.

Kainuussa, Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa sekä Etelä- ja Pohjois-Savossa perusasteen varassa olevia on eniten 50–54-vuotiaiden ikäryhmässä. Muissa maakunnissa 30–34-vuotiaat ovat jääneet useammin pelkän perusasteen varaan kuin vanhemmat ikäluokat.

Karkeasti ottaen muuttotappiosta kärsivissä maakunnissa perusasteen varassa oleva väestö on iäkkäämpää. Vastaavasti eteläisen Suomen kasvukeskusten ympärillä, jonne väestö pakkautuu, pääasiallisesti nuoret aikuiset ovat jääneet vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa.

Kuvio 3: Perusasteen varassa olevien osuus (%) maakunnittain valikoiduissa ikäluokissa vuonna 2018. Lähde: Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne.

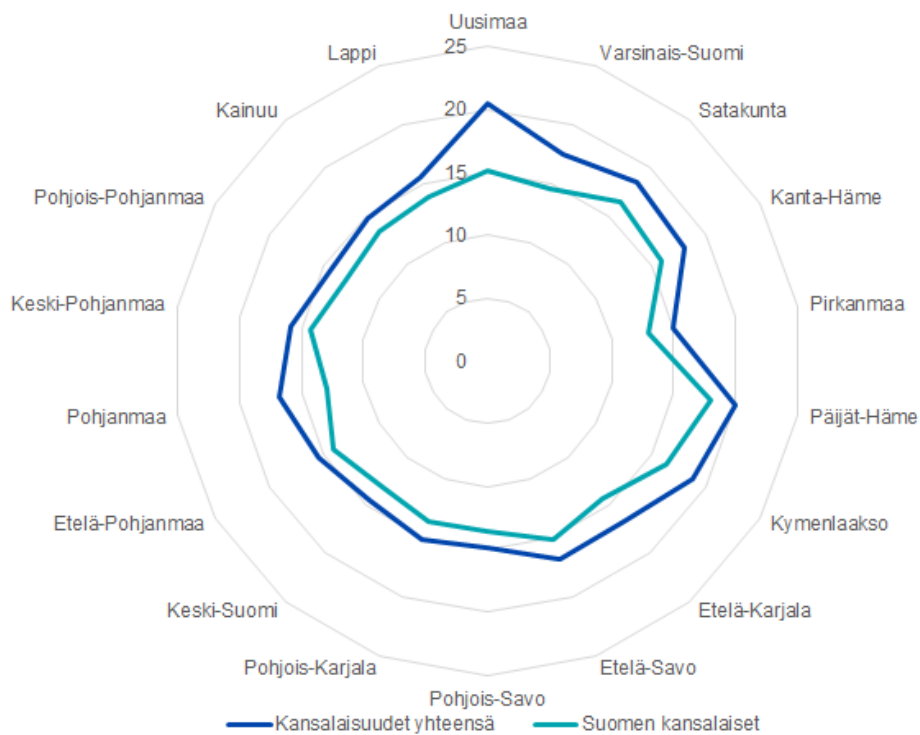

Ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät pääsääntöisesti kirjaudu Tilastokeskuksen tutkintorekisteriin. Tutkintotiedon puuttuessa henkilö kirjataan tilastoissa enintään perusasteen tutkinnon suorittaneeksi. Toisin sanoen ulkomaan kansalaiset ovat yliedustettuina enintään perusasteen suorittaneiden joukossa muun muassa sen takia, että heidän todellinen koulutustasonsa ei tule Tilastokeskuksen tietoon.

Manner-Suomen maakunnista suhteellisesti eniten ulkomaan kansalaisia asuu Uudellamaalla ja Pohjanmaalla (10 prosenttia ja 7 prosenttia maakunnan 18–64-vuotiaista asukkaista). Nämä ovat myös samat maakunnat, joissa on suurimmat erot Suomen ja ulkomaan kansalaisten välillä, mitä tulee perusasteen suorittaneiden osuuteen (kuvio 4). Toisin sanoen ulkomaan kansalaisten suhteellinen yliedustus tietyissä maakunnissa vääristää osaltaan kokonaiskuvaa maakunnan todellisesta koulutustasosta.

Kun keskitytään pelkästään Suomen kansalaisiin, erot maakuntien välillä perusasteen suorittaneiden osuudessa kapenevat. Enintään perusasteen suorittaneita Suomen kansalaisia on tyypillisesti 14–15 prosenttia maakuntien työikäisestä väestöstä. Eniten perusasteen varassa olevia on Päijät-Hämeen lisäksi Satakunnassa (18 prosenttia ja 16 prosenttia asukkaista) ja vähiten vastaavasti Pohjanmaalla, Pirkanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Kainuussa (13 prosenttia asukkaista).

Kuvio 4. Perusasteen varassa oleva väestö yhteensä ja Suomen kansalaiset maakunnittain vuonna 2017 (%-osuus 18–64-vuotiaasta väestöstä). Lähde: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

Pääasiallinen toiminta yleisesti

Taulukossa 1 on kuvattu perusasteen varassa olevien työikäisten (18–64-vuotiaat) pääasiallinen toiminta iän mukaan vuoden 2017 lopussa. Kaiken kaikkiaan heitä on 577 000. Perusasteen suorittaneiden suhteellisen heikosta työllisyysasteesta huolimatta työlliset ovat selvästi suurin yksittäinen ryhmä 18–64-vuotiaiden keskuudessa (256 000 henkilöä). Työttömät työnhakijat, opiskelijat ja eläkeläisten ryhmät ovat kooltaan melko lähellä toisiaan (79 000–88 000 henkilöä). Niin sanotut muut työvoiman ulkopuolella olevat ovat hieman edellä mainittuja pienempi joukko (68 000). Tähän ryhmään lasketaan ne työvoimaan kuulumattomat henkilöt, jotka eivät opiskele, suorita varusmies- tai siviilipalvelusta tai ole eläkkeellä. Esimerkiksi kotona lastaan hoitavat henkilöt ovat tällaisia henkilöitä. Myös ne ei-työlliset, jotka eivät hae töitä, kuuluvat tähän joukkoon.

Taulukko 1: Perusasteen varassa olevien pääasiallinen toiminta ikäryhmittäin vuonna 2017, tuhatta henkilöä (suluissa suhteellinen osuus koulutusastekohtaisesta ikäryhmästä). Lähde: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

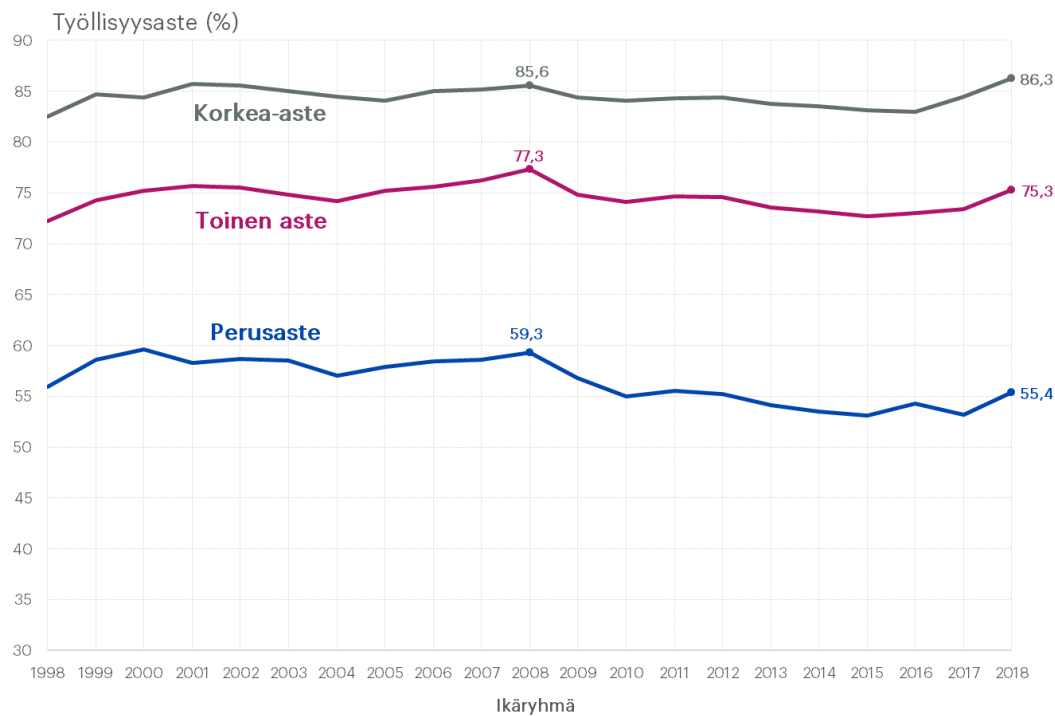
	Yhteensä (18–64)	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64
Työlliset	256 (44 %)	38 (29 %)	51 (45 %)	50 (54 %)	57 (58 %)	58 (43 %)
Työttömät	79 (14 %)	10 (7 %)	19 (17 %)	16 (17 %)	16 (16 %)	18 (13 %)
Opiskelijat, koululaiset	88 (15 %)	66 (50 %)	14 (12 %)	6 (6 %)	2 (2 %)	0 (0 %)
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	0 (0 %)	1 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Eläkeläiset	86 (15 %)	5 (3 %)	8 (7 %)	8 (8 %)	13 (13 %)	52 (38 %)
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	68 (12 %)	14 (11 %)	21 (19 %)	15 (16 %)	10 (10 %)	7 (5 %)

Työlliset

Vuoden 2017 lopussa työllisenä oli 256 000 enintään perusasteen suorittanutta (taulukko 1). Tuoreimman tiedon mukaan perusasteen varassa olevien 25–64-vuotiaiden työllisyysaste on 55,4 prosenttia (kuvio 5). Vastaavasti toisen asteen suorittaneiden työllisyysaste on 75,3 prosenttia ja korkea-asteen 86,3 prosenttia.

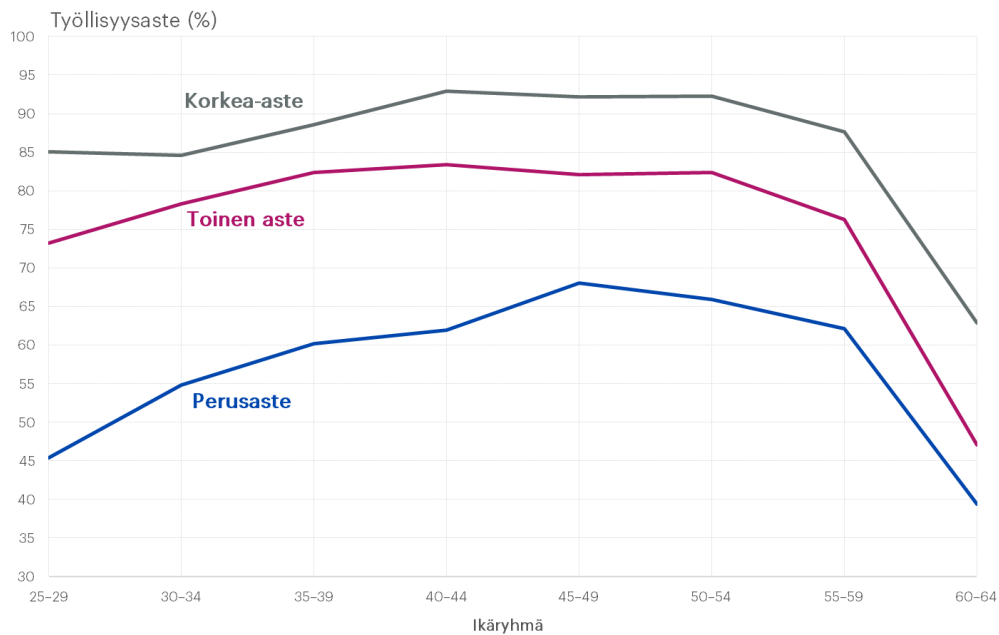
Aikasarjatarkastelu osoittaa, että kaikkien koulutusasteiden työllisyysaste laski finanssikriisin seurauksena vuodesta 2008 eteenpäin. Lasku on ollut suurinta enintään perusasteen suorittaneiden ryhmässä. Myös toisen asteen suorittaneiden työllisyysaste oli vuonna 2018 matalampi kuin huippuvuonna 2008. Korkea-asteen suorittaneiden työllisyys on päinvastaisesti nykyään aavistuksen korkeampi kuin finanssikriisin alkaessa.

Kuvio 5: 25–64-vuotiaiden työllisyysaste 1998–2018. Lähde: Eurostat.

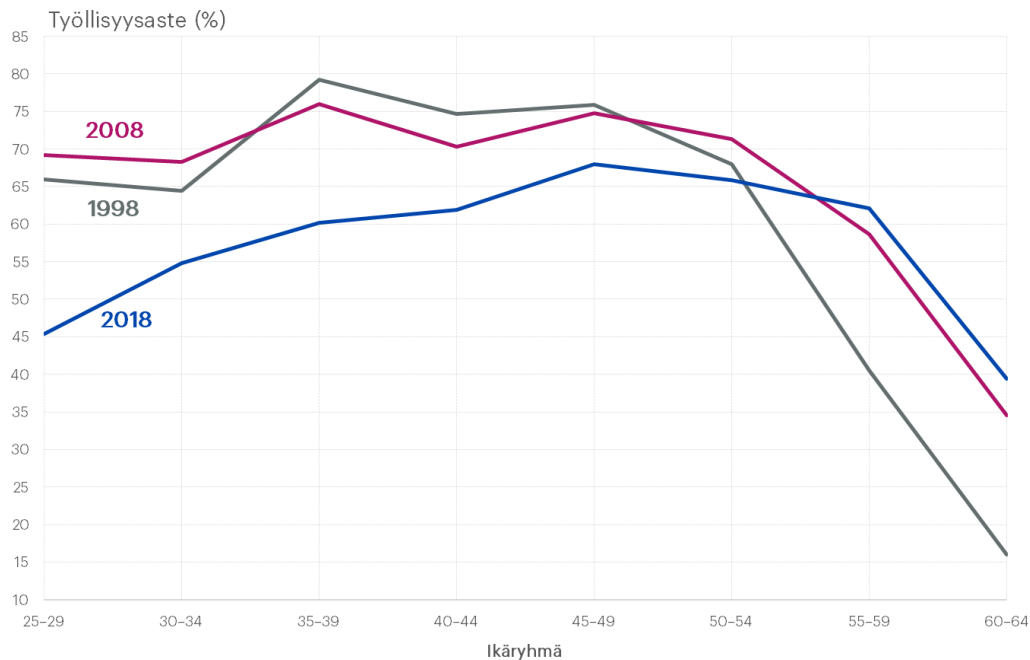
Kuviossa 6 on esitetty työllisyysaste iän ja koulutuksen mukaan vuonna 2018. Enintään perusasteen varassa olevien työllisyysastekäyrä on alemmalla tasolla ja eroaa muodoltaan muista koulutusasteista. Perusasteen varassa olevien työllisyysaste on korkeimmillaan ikäryhmässä 45–49-vuotta (68,0 prosenttia) ja on tätä nuoremmilla selvästi pienempi. Vastaavasti muilla koulutusasteilla työllisyys on korkeimmillaan nuorempana eivätkä erot kolmikymppisten aikuisten ja keski-ikäisten työllisyyden välillä ole yhtä suuret.

Kuvio 6: Työllisyysaste iän ja koulutusasteen mukaan vuonna 2018. Lähde: Eurostat.

Kun verrataan perusasteen varassa olevien ikäryhmittäisiä työllisyysasteita 10 ja 20 vuoden takaisin lukuihin huomataan, että nykyään lähes kaikissa ikäluokissa on heikompi työllisyys (kuvio 7). Ainoastaan yli 54-vuotiailla työllisyystilanne on parantunut. Eniten työllisyysaste on laskenut alle 45-vuotiailla ja aiempaa harvempi perusasteen varaan jäänyt nuori aikuinen on töissä. Aiempina vuosina työllisyysaste saavutti huippunsa 35–39-vuotiaiden ikäryhmässä, kun nykyään vastaava tapahtuu vasta kymmenen vuotta vanhempien ikäryhmässä.

Kuvio 7: Perusasteen varassa olevien työllisyys iän mukaan vuosina 1998, 2008 ja 2018. Lähde: Eurostat.

Mitä perusasteen varassa olevat työlliset tekevät työkseen? Yleisimpiä ammattiryhmiä ovat erilaiset suorittavan tason työt, kuten kauppiaat ja myyjät, rakennustyöntekijät, siivoustyöntekijät sekä maaliikennetyöntekijät ja yrittäjät (taulukko 2). Edellä luetellut ammatit työllistävät kolmasosan perusasteen varassa olevista työllisistä. Varsin monen tarkka ammattiryhmä jää tuntemattomaksi.

Taulukko 2: Perusasteen varassa olevien yleisimmät ammattiryhmät vuonna 2017 (työlliset 15–74-vuotiaat). Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.

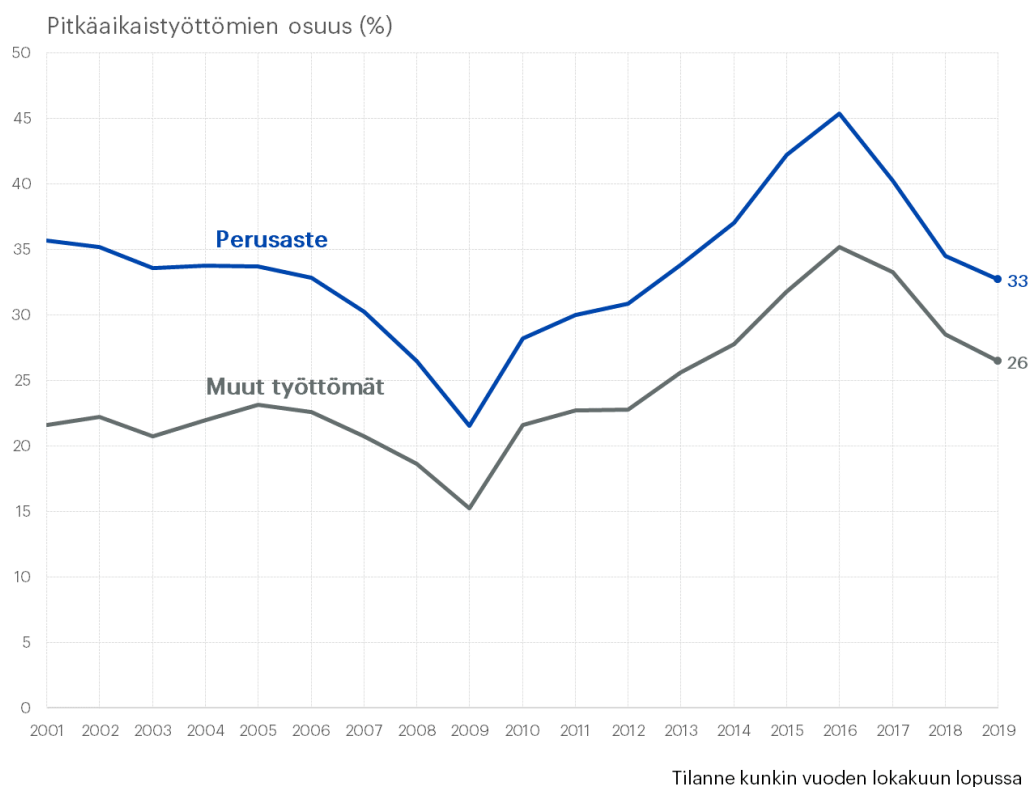
Ammattiryhmä	Työllisten lukumäärä
Kauppiaat ja myyjät	24 597
Rakennustyöntekijät	23 994
Siivoustyöntekijät	20 304
Maaliikennetyöntekijät ja -yrittäjät	19 419
Ammatti tuntematon	19 194
Ravitsemisalan työntekijät	13 863
Sosiaalialan työntekijät ja ohjaajat	11 895
Varastotyöntekijät ja huolitsijat	11 274
Koneasentajat	8 112
Maatalousyrittäjät ja -työntekijät	7 461
Työllisiä yhteensä	261 315

Enintään perusasteen varassa olevat eivät työllisty pelkästään suorittavan tason työntekijäammatteihin. Heidän joukossaan oli erilaisia asiantuntijoita ja johtajia vuonna 2017 yhteensä 32 220. Näitä ovat muun muassa kaupan alan asiantuntijat ja johtajat (3 594), tietotekniikan asiantuntijat ja johtajat (3 483), majoitus- ja ravitsemusalan asiantuntijat ja johtajat (3 477), teollisuuden johtajat ja muut asiantuntijat (3 456) sekä opettajat ja muut opetusalan asiantuntijat (3 393). Toisaalta tulee huomioida, että ulkomaalaisten työntekijöiden todellinen koulutustaso jää usein kirjaamatta tilastoihin. Näin ollen asiantuntijatehtävissä työskentelevät ulkomaalaiset voivat tilastoissa näkyä enintään perusasteen suorittaneina, vaikka he saattavat todellisuudessa olla jopa korkeakoulutettuja.

Työttömät

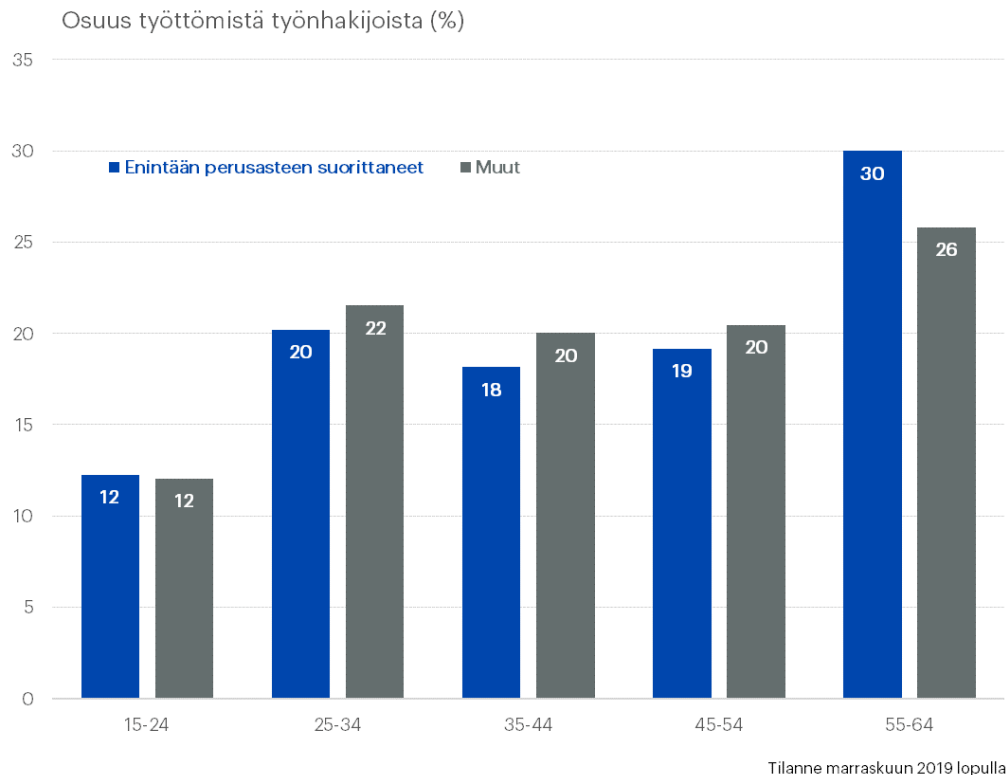
Enintään perusasteen suorittaneista 18–64-vuotiaista työttömiä työnhakijoita oli vuoden 2017 lopussa 14 prosenttia, joka tarkoittaa noin 79 000 henkilöä (ks. taulukko 1). Pitkäaikaistyöttömyys, eli yli vuoden kestänyt työttömyysjakso, on perusasteen varassa olevilla yleisempää kuin muilla työttömillä työnhakijoilla. Vuonna 2019 kolmannes enintään perusasteen suorittaneista työnhakijoista oli pitkäaikaistyöttömiä. Osuus on tosin laskenut vuodesta 2016, jolloin se oli korkeimmillaan. Mainittakoon, että selvä notkahdus pitkäaikaistyöttömyydessä vuonna 2009 oli osaltaan seurausta talouden laskusuhdanteesta. Finanssikriisin aiheuttama uusien työttömien suuri lisäys merkitsi pitkäaikaistyöttömien suhteellisen osuuden laskua (kuvio 8).

Kuvio 8: Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä työnhakijoista vuosina 2001–2019. Lähde: TEM:n työnvälitystilasto.

Tarkastellessa perusasteen varassa olevia työttömiä työnhakijoita iän mukaan huomataan, että he ovat muita työnhakijoita useammin yli 54-vuotiaita (kuvio 9). Tämä on odotettavaa, sillä pelkästään perusasteen suorittaneiden työikäisten osuus on suurimmillaan juuri tässä ikäryhmässä (ks. kuvio 1). Kuvion 9 työttömien ikäjakauma poikkeaa hieman taulukon 1 mukaisesta, sillä se perustuu tuoreempaan tilastointiajankohtaan (marraskuu 2019).

Kuvio 9: Työttömät työnhakijat iän mukaan vuonna 2019. Lähde: TEM:n työnvälitystilasto.

Työvoimaan kuulumattomien kirjava joukko

Työvoiman ulkopuolella oleviin kuuluvat ne henkilöt, jotka eivät ole työllisiä tai työttömiä työnhakijoita. Perusasteen varaan jääneiden joukossa opiskelijat ovat lukumäärältään suurin työvoiman ulkopuolisten ryhmä. Kaiken kaikkiaan heitä on 88 000 eli 15 prosenttia kyseisen koulutusasteen työikäisistä 18–64-vuotiaista (ks. taulukko 1). Kuten saattaa odottaa, opiskelijoita on erityisesti kaikista nuorimmissa ikäryhmissä. Jopa puolet 18–24-vuotiaista perusasteen varassa olevista on opiskelijoita. Merkittävä osa heistä lienee sellaisia henkilöitä, jotka jatkoivat heti peruskoulun jälkeen toisen asteen opintoja. Tyypillisesti 9. luokan jälkeen aloitetut lukio- tai ammatilliset opinnot päättyvät 18–19-vuotiaana.

Myös täysi-ikäisenä uudet toisen asteen opinnot aloittaneiden joukkoon kuuluu paljon enintään perusasteen suorittaneita. Vuonna 2017 toisen asteen tutkinnon aloittaneista uusista 18–34-vuotiaista opiskelijoista yli puolet oli suorittanut vain perusasteen (taulukko 3). Oletettavasti monet heistä ovat sellaisia opiskelijoita, joilla on myös aiempia toisen asteen opintoja, mutta tutkinto jäi syystä tai toisesta uupumaan.

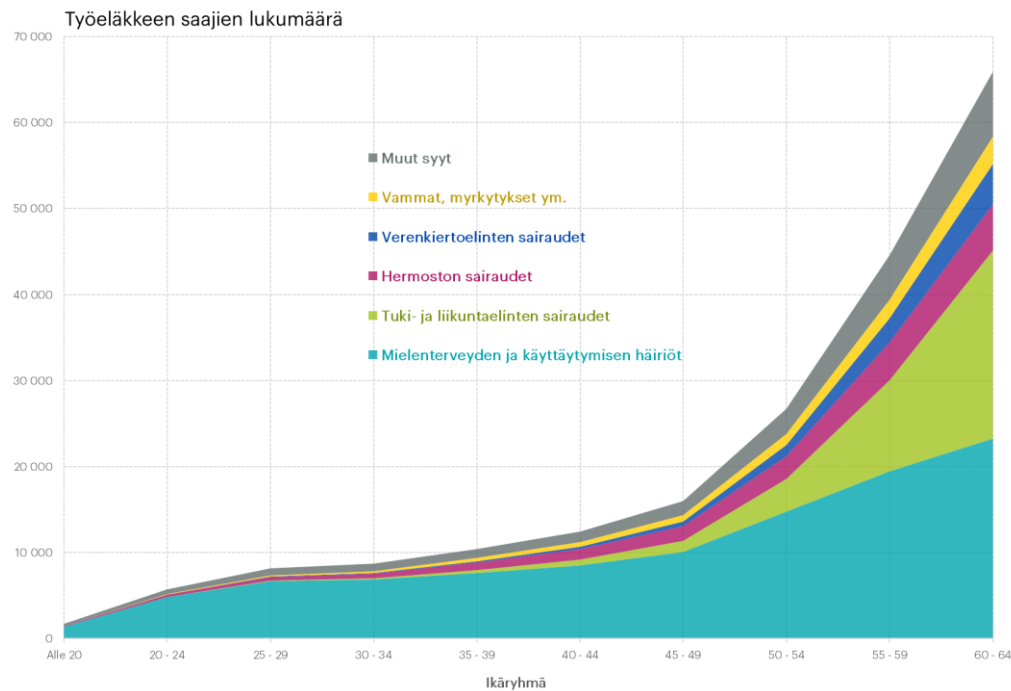
Taulukko 3: Lukion ja ammatillisen perustutkinnon uudet opiskelijat vuonna 2017. Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen.

Lukio ja ammatillinen perustutkinto	18–24-vuotiaat	25–34-vuotiaat	Yhteensä
Uudet opiskelijat	21 939	17 376	39 315
Uudet opiskelijat, jotka suorittaneet vain perusasteen	13 497	7 353	20 850
Perusasteen suorittaneiden osuus (%)	62	42	53

Opiskelijoiden jälkeen seuraavaksi suurin työvoiman ulkopuolisten ryhmä on eläkeläiset. Perusasteen varassa olevista 18–64-vuotiaista 86 000 on eläkkeellä. Eläkeläisten osuus työikäisistä on verrattain suuri tässä ryhmässä. Siinä missä vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneista 18–64-vuotiaista 7 prosenttia on eläkkeellä, vastaava osuus enintään perusasteen suorittaneilla on 15 prosenttia (Lähde: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto). Työikäisillä eläkkeet ovat työkyvyttömyyseläkkeitä, joita myönnetään henkilön saatua noin vuoden Kelan sairauspäivärahaa.

Julkisissa tilastoissa ei ole mahdollista erottaa eri-ikäisten työkyvyttömyyseläkkeen saajien koulutusastetta. Tarkastellessa kaikkia työkyvyttömyyseläkkeen saajia sairauspääryhmän ja iän mukaan saa kuitenkin hyvän käsityksen työkyvyttömyyseläkkeelle jäämisen syistä (kuvio 10). Alle 55-vuotiailla yli puolet työkyvyttömyyseläkkeistä myönnetään mielenterveyssyistä. Vastaavasti alle 35-vuotiailla yli 75 prosentissa tapauksista mielenterveyssyyt ovat työkyvyttömyyseläkkeen syynä.

Kuvio 10: Työkyvyttömyyseläkkeen saajat iän ja sairauspääryhmän mukaan vuonna 2018. Koko väestö. Lähde: Eläketurvakeskus.

Mielenterveyssyiden lisäksi tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat 55–64-vuotiailla merkittävä työkyvyttömyyden syy. Juuri tässä ikäryhmässä perusasteen varassa olevia eläkeläisiä on eniten (38 prosenttia ikäluokasta). On mahdollista, että tuki- ja liikuntaelinsairauksiin perustuvat työkyvyttömyyseläkkeet ovat yliedustettuina perusasteen suorittaneiden keskuudessa, sillä he työskentelevät tyypillisesti suorittavan tason fyysisissä ammateissa (ks. taulukko 2).

Perusasteen varassa olevien eläkeläisten ja opiskelijoiden lisäksi on suuri joukko työvoiman ulkopuolisia henkilöitä, joiden tarkasta toiminnasta emme tiedä juuri mitään. Näitä niin sanottuja muita työvoiman ulkopuolisia perusasteen suorittaneita on 68 000 eli 12 prosenttia kaikista työikäisistä 18–64-vuotiaista (ks. taulukko 1). Heitä on eniten alle 45-vuotiaissa, erityisesti ikäryhmässä 25–34. Yksi tyypillinen syy määrittämättömään työvoiman ulkopuolisuuteen lienee lastenhoito. Tähän viittaa erityisesti se, että määrittämättömästä syystä työvoiman ulkopuolelle olevia on eniten juuri perheenperustamisikäisissä.

Ulkomaan kansalaiset yliedustettuina

Perusasteen varassa olevista 18–64-vuotiaista ulkomaan kansalaiset ovat selvästi yliedustettuina. Siinä missä kaikista 18–64-vuotiaista ulkomaan kansalaisten osuus on 6 prosenttia, vastaava osuus enintään perusasteen suorittaneiden keskuudessa on 23 prosenttia. Yksi syy heidän yliedustukseensa on aiemmin artikkelissa mainittu ulkomailla suoritettujen tutkintojen pääsääntöinen puuttuminen Tilastokeskuksen tutkintorekisteristä. Jos Tilastokeskuksella ei ole tietoa henkilön suorittamasta tutkinnosta, hänet tilastoidaan enintään perusasteen suorittaneeksi. On mahdotonta

sanoa, kuinka moni perusasteen varassa oleva ulkomaan kansalainen on todellisuudessa korkeammin koulutettu.

Ulkomaalaisten osuus perusasteen varassa olevista työllisistä, työttömistä ja opiskelijoista on 23 prosenttia eli tismalleen sama kuin kaikista enintään perusasteen suorittaneista työikäisistä (taulukko 4). Työvoimaan kuulumattomuuden syissä on taas kaksi selvää eroa kansallisuuksien välillä. Ulkomaalaisten osuus eläkeläisistä on hyvin pieni (2 prosenttia), mutta vastaavasti niin sanotusti muista syistä työvoiman ulkopuolelle kuuluvissa he ovat selvästi yliedustettuina (46 prosenttia).

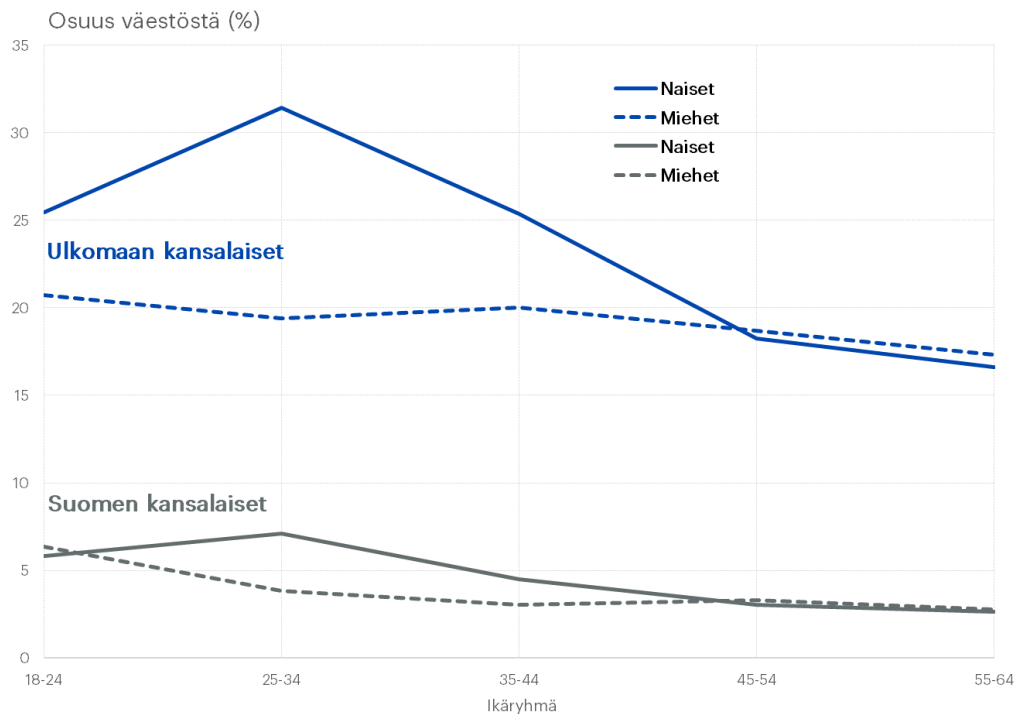
Taulukko 4: Enintään perusasteen suorittaneet 18-64-vuotiaat kansalaisuuden mukaan vuoden 2017 lopussa. Lähde: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

	Yhteensä	Suomen kansalaiset	Ulkomaan kansalaiset	Ulkomaalaisten osuus (%)
Koko väestö	576 664	446 264	130 400	23
Työlliset	255 664	196 761	58 903	23
Työttömät	76 686	60 535	18 151	23
Opiskelijat, koululaiset	88 227	68 280	19 947	23
Varusmiehet, siviilipalvelumiehet	606	606	-	0
Eläkeläiset	85 532	83 566	1 966	2
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	67 949	36 516	31 433	46

Määrittämättömästä syystä työvoiman ulkopuolelle kuulumisen on sekä ulkomaan että Suomen kansalaisilla yleisempää alle 45-vuotiaiden keskuudessa. Kuten aiemmin mainittu, yksi syy tähän lienee lastenhoito. Päävastuu pienten lasten hoidossa on suurimmassa osassa tapauksista naisilla. Viime vuonna kotihoidon tuen saajista 92 prosenttia oli naisia. Myös ajallisesti rajatumpien vanhempainpäivärahopäivien saajista naisia oli viime vuonna selvä enemmistö: 89 prosenttia. (Lähde: Kela.)

Arvio lastenhoidon merkityksestä työvoiman ulkopuolelle jäämiseen syynä vahvistuu entisestään, kun tarkastellaan muita työvoiman ulkopuolelle kuuluvia iän ja sukupuolen mukaan (kuvio 11). Valitettavasti julkiset tilastoaineistot eivät mahdollista tätä tarkastelua koulutusasteen mukaan. Joka tapauksessa on selvää, että erityisesti perheenperustamisikäiset naiset ovat miehiä tavallisemmin työvoiman ulkopuolella. Sukupuolten väliset erot ovat vielä suuremmat ulkomaan kansalaisten keskuudessa. Sitä vastoin yli 44-vuotiailla sukupuolten välillä ei ole enää merkittävää eroa määrittämättömästä syystä työvoiman ulkopuolelle kuulumisessa.

Kuvio 11: Muusta syystä työvoiman ulkopuolelle kuuluvien osuus kansalaisuuden ja iän mukaan vuonna 2017. Kaikki koulutusasteet.
Lähde: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

Yhteenveto

Enintään perusasteen suorittaneita 18–64-vuotiaita henkilöitä oli vuoden 2017 lopulla 577 000. Suurin osa heistä on miehiä. Suhteellisesti eniten perusasteen varassa olevia on yli 59-vuotiaiden ja alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Muissa ikäryhmissä heidän osuutensa on melko tasaisesti noin 12–14 prosenttia ikäluokasta. Alle kymmenen vuoden sisällä suuri joukko perusasteen varassa olevia saavuttaa eläkeiän, jolloin ikäryhmien väliset koulutusaste-erot osittain tasaantuvat.

Pääasialliselta toiminnaltaan perusasteen varassa olevat ovat varsin heterogeeninen ryhmä. Nuorimmasta 18–24-vuotiaasta ikäryhmästä puolet on opiskelijoita. Monet heistä viimeistelevät peruskoulun jälkeen aloittamiaan opintojaan tai ovat täysi-ikäisenä aloittaneet uuden toisen asteen tutkinnon. Heidän riskinsä jäädä pelkästään perusasteen varaan on oletettavasti vähäinen. Kaiken kaikkiaan enintään perusasteen suorittaneita opiskelijoita oli vuoden 2017 lopulla 79 000.

Perusasteen varassa olevien työllisyysaste on heikompi kuin muilla koulutusasteilla. Tästä huolimatta selvästi suurin yksittäinen ryhmä työikäisissä enintään perusasteen suorittaneissa on työlliset, joita oli vuoden 2017 lopulla 256 000. Tyypillisiä ammatteja ovat erilaiset suorittavan tason työntekijäammatit kuten myyjät, rakennustyöntekijät ja siivoustyöntekijät. Muista koulutusasteista poiketen perusasteen varassa olevien työllisyys on korkeimmillaan vasta lähempänä viittäkymmentä ikävuotta. Perusasteen varassa olevien työllistyminen on muuttunut hankalammaksi tällä vuosituuhannella.

Erityisesti alle 45-vuotiaiden työllisyysaste on laskenut takavuosiin verrattuna ja aiempaa harvempi ”parhaaseen työikään” kuuluva on töissä.

Työttömiä työnhakijoita, jotka ovat suorittaneet enintään perusasteen, oli vuoden 2017 lopulla 79 000. He ovat muita työttömiä tyypillisemmin pitkäaikaistyöttömiä ja yli 54-vuotiaita. Tässä ikäryhmässä myös työkyvyttömyyseläkeläisiä on suuri määrä. Lähes 40 prosenttia 55–64-vuotiaista enintään perusasteen suorittaneista on eläkkeellä, mikä tarkoittaa 52 000 henkilöä. Kaiken kaikkiaan perusasteen varassa olevia työikäisiä eläkeläisiä oli vuoden 2017 lopulla 86 000. Suomessa mielenterveyssyyt ovat tyypillisenä syynä työkyvyttömyyteen alle 55-vuotiailla. Tätä vanhemmilla ikäluokilla tuki- ja liikuntaelinten sairauksien merkitys työkyvyttömyyden syynä korostuu.

Opiskelijoiden ja eläkeläisten lisäksi työvoiman ulkopuolelle kuuluu merkittävä joukko enintään perusasteen suorittaneita henkilöitä, joiden tarkka toiminta jää pääasiassa arvoitukseksi. Kaiken kaikkiaan 18–64-vuotiaiden ikäryhmässä oli tällaisia henkilöitä vuoden 2017 lopulla yhteensä 68 000. Monessa tapauksessa tällaiseen niin sanotusti muusta syystä työvoiman ulkopuolella olemiseen lienee syynä lastenhoito. Tähän viittaa kaksi seikkaa. Ensinnäkin määrittämättömästä syystä työvoiman ulkopuolelle jääminen on kaikista yleisintä alle 45-vuotiailla, erityisesti juuri tyypillisessä perheenperustamisiässä (25–34-vuotiaat). Toiseksi naiset kuuluvat miehiä useammin työvoiman ulkopuolelle aina 45-vuotiaaseen asti. Juuri naiset ovat monesti pienten lasten päähoitovastuussa, mikä on pääteltävissä muun muassa Kelan tilastoista.

Ulkomaan kansalaiset ovat selvästi ylliedustettuina enintään perusasteen suorittaneiden työikäisten keskuudessa. Syynä tähän ei ole pelkästään ulkomaan kansalaisten mahdollisesti heikompi koulutustaso. Tilastokeskuksen tutkintorekisteriin ei pääsääntöisesti kirjaudu ulkomailla suoritettut tutkinnot. Jos tutkintotieto puuttuu tutkintorekisteristä, henkilö tulee erilaisissa väestötilastoissa kirjatuksi enintään perusasteen suorittaneeksi. Tällöin moni toisen tai korkea-asteen tutkinnon ulkomailla suorittanut näkyykin tilastoissa tarkemman tiedon puuttuessa enintään perusasteen suorittaneena.

Artikkelin lähteet

Eläketurvakeskus, Työ- ja kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeensaajat sairauspääryhmittäin

Eurostat, Employment rates by sex, age and educational attainment level

Kela, tilastotietokanta Kelasto

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen

Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Tilastokeskus, väestöennuste 2019

Tilastokeskus, väestön koulutusrakenne